

'Ik ben net een koelkast.'

Red mij!

Ze merkte dat er behoefte aan een praktisch boek was: een handleiding voor "religieuze bijeenkomsten voor ouderen met dementie". Maria van Zutphen ging na haar pensioen als geestelijk verzorger achter de computer zitten en schreef op wat ze zelf had meegemaakt. In de hoop dat collega's het oppikken.

Het is inderdaad een probleem, kerkdiensten - of hoe je zulke "religieuze bijeenkomsten" ook noemt - voor demente ouderen te organiseren. 'Sommige collega's voelen zich machteloos als blijkt dat ze geen zinnig gesprek meer met iemand kunnen voeren', zegt Maria van Zutphen. 'Ze komen dan niet verder dan: "Wat heeft u een mooie trui aan."' Dat kan dus anders, ontdekte ze de afgelopen jaren. Nadat ze zich, na een leven als bibliothecaresse, op haar vijftigste had omgeschoold tot psychosociaal werker, ging er een nieuwe wereld voor haar open. Gestimuleerd door de legendarische Voorburgse pastoor Jan Rood - 'hij had rood haar en was ook politiek rood' - had ze zich al eerder met cursussen geschoold in theologie en kerk. De combinatie zorgde voor een complete wending in haar leven. Ze werd geestelijk verzorger. 'Zielzorger', zegt Maria van Zutphen met nadruk. 'Ons vak betekent letterlijk: zorgen voor de ziel.'

Detectivewerk

In zijn algemeenheid kun je stellen dat bij demente mensen zowel de geestelijke als lichamelijke vaardigheden

afnemen. Als alle door het leven gevormde bedekkingen over de ziel door de ziekte afbrokkelen, blijft volgens Maria van Zutphen 'de pure mens over, met zijn of haar goede en kwade kanten. Sommigen worden vaker boos, of zelfs agressief. Anderen kunnen liever worden. Het gevoelsniveau wordt belangrijker. Al verdwijnt het verstand, de emoties blijven in tact. Ik herinner me iemand die zei: "Eindelijk heb ik de moeder gekregen die ik altijd wilde hebben. Ik kan nu met haar knuffelen."' Omgaan met dementerenden kun je vergelijken met detectivewerk, is haar ervaring. Losse opmerkingen, op het eerste gehoor raadselachtige zinnigjes en andere uitingen moeten worden gedecodeerd. 'Iemand die zegt: "Ik wil naar huis", kan in het begin van de ziekte inderdaad gewoon de weg kwijt zijn en naar huis verlangen. Later kan ermee bedoeld worden dat de patiënt zich totaal ontheemd voelt.'

In haar boekje vertelt ze over het contact met een man die zei: 'Ik ben helemaal leeg van binnen. Ik ben net een koelkast. Red mij!' Koelkast? Iemand anders zou misschien de schouders ophalen. Van Zutphen maakte uit zijn woorden op dat de nood bij de man in kwestie hoog was. Samen met hem heeft ze toen hand in hand naar muziek geluisterd, gezongen en gebeden. 'Hij kalmeerde en ging na ons samenzijn rustig terug naar de huiskamer.'

Belevingsvieringen

In contacten met dementerenden doen verzorgers er goed aan geen "feitelijke" gesprekken te voeren. Zulke contacten - 'Is uw man dood? Wat erg!' - leiden meestal tot weinig. In plaats daarvan kan beter worden gevraagd: 'Mist

u uw man erg?' Dan komen de verhalen los. In haar raadgevingen aan pastorale beroepskrachten en verzorgers borduurt Van Zutphen op deze praktijkervaringen door.

In haar boek introduceert ze het begrip "belevingsvieringen". Daarmee bedoelt ze vieringen in bijvoorbeeld tehuizen, waar met voorwerpen en muziek de sfeer van vroeger wordt opgeroepen. Rooms-katholieken zongen - en zingen - andere liederen dan protestanten, dus het is goed om daarmee rekening te houden. Maar hoe zorgvuldig de voorbereiding ook is, het kan altijd misgaan. Zoals met een bewoonster, over wie Van Zutphen in het boek vertelt. 'Ze werd boos toen een op het oog geliefd lied zou worden gezongen, "De Heer is mijn Herder".' Wat bleek bij navraag in de familie? Deze psalm was bij de uitvaart van haar man gezongen en de herinneringen daaraan waren haar te machtig geworden. De conclusie: 'Ik heb dit lied niet meer gekozen voor de vieringen waarbij zij aanwezig was.'

Favorieten

Omgaan met dementerenden in een religieuze omgeving is maatwerk, is de conclusie bij het lezen van de

Maria van Zutphen

mooi beschreven praktijkvoorbeelden. Katholieke ouderen beleven het geloof van hun jeugd weer bij het zien van een paar mooie Mariabeelden, terwijl ze naar het Ave Maria luisteren. Een vrouw die lid was van de Jehova's Getuigen, veert op als ze een exemplaar van het blad De Wachttorens in handen krijgt. En protestanten zingen luidkeels liederen mee uit de bundel van Johannes de Heer. Zo heeft iedere tak van het christendom zijn eigen favorieten.

Maria van Zutphen, die elf jaar gewerkt heeft in de Rijswijkse verpleeghuizen Westhoff en Steenvoorde, heeft haar boek geschreven in de hoop dat familieleden van dementerenden, maar ook jongere collega's in de geestelijke verzorging, op ideeën worden gebracht. Het geluk van een patiënt is ermee gediend. Tot haar verbazing is volgens Van Zutphen over deze benaderingswijze nog niet veel bekend.

Afkomstig uit een onderwijsfamilie vindt ze de overdracht van kennis en ervaring belangrijk. Temeer daar de sector geestelijke verzorging het niet gemakkelijk heeft. In de hectiek van alledag en met een geringe bezetting is het soms ploeteren voor de verzorgenden. De aandacht voor het welzijn van de ziel sneeuwt daardoor dikwijls onder. Sommige verpleeghuisdirecties vinden dat je met een afdeling geestelijke verzorging minder eer kunt inleggen dan met andere zorg. Ten onrechte, is Van Zutphens boodschap die ze aan haar collega's wil meegeven. 'Het is moeilijk, spannend maar ook dankbaar werk. Je kunt veel meer bereiken dan de meesten denken.'

JAN GOOSSENSSEN

Het boek met ingesloten dvd "Daar pas ik in" over religieuze bijeenkomsten voor ouderen met dementie, is te bestellen bij de schrijfster, E: mvanzutphen@12move.nl. T: 070 - 386 68 68. Zij is ook bereid lezingen te houden.

